

VEJLEDNING OM BEHANDLING AF FORÆLDREANSVARSSAGER VED BYRETTERNE

Indholdsfortegnelse

Indledning	side 2
Sagens modtagelse og forberedelse	side 4
Oprettelse	side 4
Fri proces	side 5
Sager efter forældreansvarslovens § 39, stk. 2	side 6
Sagsbehandling	side 7
Telefonmøde	side 7
Sagsbehandlingsmåder	side 7
- A. Forberedende møde med børnesagkyndig og evt. yderligt forberedende møde /hovedforhandling	side 8
Første forberedende møde	
Andet forberedende møde/hovedforhandling	
- B. Forberedende møde og hovedforhandling	
- samme dag	side 10
C. Hovedforhandling uden forberedende møde	side 11
D. Retsmægling	side 12
Valg af sagsbehandlingsmåde	side 13
Børnesamtaler til belysning af sagen, herunder udarbejdelse af notat og evt. deltagelse af bisidder for barnet	side 15
Børnesagkyndige erklæringer, observationsrapporter og sagkyndige erklæringer om forældrene	side 18
Børnesagkyndig erklæring	side 18
Observationsrapport	side 19
Sagkyndig erklæring om forældrene	side 20

Bilag (her følger senere koncepter til breve og retsbøger)

Indledning

Reglerne om domstolenes behandling af sager om forældremyndighed og barnets bopæl i retsplejelovens kapitel 42 fik i det væsentlige deres nuværende udformning i 2007, dog blev der i 2012 foretaget en række ændringer, blandt andet som følge af, at behandlingen af sager om samvær og anden kontakt m.v. blev henlagt til Statsforvaltningen.

Retsplejelovens regler giver god mulighed for at tilpasse sagstilrettelæggelsen efter den konkrete sag og parternes behov. Praksis for byretternes behandling af de familieretlige sager har i tiden efter 2007 i nogen grad udviklet sig forskelligt inden for lovens rammer. Dette gælder såvel konkret i forhold til byretternes udnyttelse af adgangen til at udpege en børnesagkyndig til at deltage i forberedende retsmøder som mere generelt i forhold til tilrettelæggelsen af sagsforberedelsen og afviklingen af retsmøder/hovedforhandling. Der er endvidere forskelle i byretternes praksis i forhold til benyttelse af retsmægling i de familieretlige sager.

Der er fra advokatside i flere sammenhænge gjort opmærksom på den særlige udfordring, som byretternes forskellige praksis udgør i forhold til advokaternes mulighed for at vejlede og forberede sagens parter forud for en sagsbehandling ved byretten. Den forskellige praksis har derfor kaldt på en fælles indsats i forhold til domstolenes målsætning om at skabe mere ensartethed i opgaveløsningen.

Dette har sammen med et ønske om en bedre udnyttelse af potentialet i de erfaringer og den viden, der er tilvejebragt ved de enkelte retter, dannet baggrund for, at der i 2016 blev nedsat først en projektgruppe og dernæst oprettet et familieretligt netværk med deltagelse af repræsentanter fra alle landets byretter, de to landsretter og Domstolsstyrelsen.

Det familieretlige netværk har blandt andet haft til formål inden for de eksisterende regler og økonomiske rammer at komme med forslag til en palet af sagsbehandlingsmodeller, der kan tilbydes af alle byretter. Valget af model vil afhænge af, hvad der bedst sikrer barnets trivsel, afhængigt af familiens behov og den enkelte sags konkrete omstændigheder. Denne vejledning er blevet til gennem netværkets arbejde på en række møder fra efteråret 2016 til foråret 2018. I forbindelse med netværkets arbejde er indhentet oplysninger fra de enkelte byretter, og netværket har fået inspiration

gennem oplæg fra blandt andet familieretsadvokater, forskere, børnesagkyndige psykologer, Børns Vilkår, Center for Familieudvikling og norske dommere.

Der har i februar 2018 været afholdt et dialogmøde med formanden for Danske Familieadvokater og formanden for de børnesagkyndige psykologer.

Den enkelte dommer står som altid frit i sine beslutninger om sagstilrettelæggelsen inden for retsplejelovens rammer. Formålet med denne vejledning er at tjene til inspiration og videndeling, men samtidig at skabe fundament for en mere ensartet og forudsigelig behandling af de familieretlige sager.

Vejledningen er et dynamisk papir, som udvikles i takt med ændringer i lovgivningen og indhøstede erfaringer.

Vejledningen retter sig primært til dommere og andre jurister, der behandler sager om forældreansvar ved byretterne. Den vil endvidere kunne være en orientering til advokater, der bistår parterne i disse sager. Familienetværket forventer senere at udarbejde en vejledning, der retter sig til parterne i disse sager.

Familienetværket har ansvaret for løbende at ajourføre og udvikle vejledningen.

1. Sagens modtagelse og forberedelse

Generelt gælder, at sagerne skal oplyses så tidligt og så hurtigt som muligt af hensyn til

- at optimere forberedelsen af sagerne og få valgt den behandlingsmåde, der er bedst egnet i den enkelte sag under hensyn til parternes forhold
- at få mulighed for at vurdere, om sagerne kan løses forligsmæssigt herunder ved retsmægling
- at opnå en høj kvalitet i sagsbehandlingen

Indbringelse

Sagerne kan kun indbringes for retten af Statsforvaltningen, jf. retsplejelovens § 448 a. Modtages sagen fra andre, skal den afvises.

Ved modtagelsen påses det, om sagen er indbragt for rette værneting, hvilket vil sige i den retskreds, hvor barnet har varig bopælsadresse ifølge cpr-registret. En midlertidig adresse fx på et krisecenter danner ikke grundlag for værneting. Hvis sagen angår flere børn, som har bopælsadresse i forskellige retskredse, vil det være hensigtsmæssigt, at sagen behandles ved én ret. Såfremt Statsforvaltningen har indbragt sagen for flere retter, koordinerer retterne - efter at have kontaktet forældrene - sagerne, som samles ved én ret. I tilfælde af uenighed kan sagen efter anmodning henvises i medfør af retsplejelovens § 254, stk. 2.

Sagen kvalitetssikres med udgangspunkt i Statsforvaltningens oplysninger og de uploadede bilag herunder oplysninger om cpr-numre, navne, adresser samt evt. telefonnumre og advokater. Sager vedrørende børn, der er anbragt uden for hjemmet, vil som udgangspunkt skulle behandles ved den ret, hvor barnet har sin adresse, fx hos plejeforældre. Statsforvaltningen angiver altid, hvem der betragtes som sagsøger.

Ved modtagelsen undersøges det, om retten tidligere har behandlet forældreansvarssager eller fogsager om udlevering af barnet/børnene mellem samme parter. Er det tilfældet, scannes eller overføres relevante retsbøger og domme til sagen.

Hvis ikke der er oplysninger herom fra Statsforvaltningen, bør det hurtigst muligt afklares, hvem parterne ønsker som advokater, enten ved en telefonisk henvendelse eller ved at sende et brev til parterne via eboks.

Retten giver parternes advokater og parterne adgang til sagen på minretssag.dk.

Hvis sagsøgte har ukendt adresse, og det ikke er muligt at få fat i den pågældende på anden måde, kan det være nødvendigt at indkalde vedkommende til hovedforhandling via Statstidende. Hvis omstændighederne taler herfor, kan der med fordel beskikkes en advokat for sagsøgte med henblik på at opnå kontakt med denne, jf. retsplejelovens § 449.

Ved forkyndelse i udlandet kan følgende vejledning anvendes: [udland](#)

Fri proces

Retten kan give parterne fri proces, hvis parterne opfylder de økonomiske betingelser herfor, som angivet i bekendtgørelsen om fri proces. Er ansøgeren samlevende, kan ansøgerens eget indtægtsgrundlag og indtægtsgrænsen for enlige alligevel anvendes.

Det er retten, der giver fri proces, jf. retsplejelovens § 327, stk. 1, jf. stk. 5. I sager om forældremyndighed eller bopæl, hvor sagsøgeren vil have ændret en tidligere aftale eller afgørelse efter forældreansvarslovens § 14, eller § 17, stk. 2, er det dog Civilstyrelsen, der har kompetencen til at give fri proces.

Parterne kan ansøge om fri proces og oploade en årsopgørelse fra skattemyndighederne for det forrige kalenderår. Det er den personlige indkomst på årsopgørelsen, der er afgørende. Hvis der er positiv kapitalindkomst, skal den lægges til den personlige indkomst. Er kapitalindkomsten negativ, skal den ikke trækkes fra. Ansøgeren skal oplyse, om der er en retshjælpsforsikring eller anden forsikring, der dækker omkostningerne ved sagen. Der tages ved meddelelse om fri proces forbehold for eventuel retshjælpsdækning.

Hvis retten vurderer, at det ikke er muligt at behandle sagen, uden at den sagsøgte part har advokatbistand, kan der beskikkes denne en advokat i medfør af retsplejelovens § 449. Efter § 449, 2. punktum skal retten samtidigt med sagens afslutning pålægge parten at erstatte statskassen dennes udgifter i forbindelse med beskikkelsen. Hvis parten

opfylder de økonomiske betingelser, kan der gives den pågældende fri proces, mens sagen verserer.

Der er for både sagsøger og sagsøgte mulighed for i særlige tilfælde, hvor det ikke er muligt at behandle sagen på hensigtsmæssig måde, uden at parten har en advokat, at meddele parten et advokatpålæg efter retsplejelovens § 259, stk. 2, og når særlige hensyn taler herfor at beskikke parten en advokat efter § 259, stk. 3.

Sager efter forældreansvarslovens § 39, stk. 2

Sager, der efter en parts anmodning indbringes for retten af Statsforvaltningen, jf. forældreansvarslovens § 39, stk. 2, fordi Statsforvaltningen har afvist at behandle en anmodning om ændring af forældremyndighed eller bopæl, afgøres på skriftligt grundlag, jf. retsplejelovens § 455 a, medmindre retten finder, at der er grund til mundtlig behandling. Retten skal alene foretage en prøvelse af afvisningen.

2. Sagsbehandling

Telefonmøde

Efter at spørgsmålet om beskikkelse af advokater er afklaret, berammes der normalt – hurtigst muligt - et telefonmøde med deltagelse af dommeren og parternes advokater. Såfremt en part ikke har advokat, indkaldes parten selv til mødet.

Der afsættes normalt ½ time til telefonmødet. Retten sender en indkaldelse med punkter til drøftelse. I indkaldelsen kan retten bede om processkrifter til telefonmødet, hvis det findes hensigtsmæssigt.

På telefonmødet planlægges sagens videre gang. Det drøftes hvilke oplysninger, der skal indhentes i sagen. Dette vil typisk være udtalelser fra daginstitution eller skole og fritidsordning og eventuelt lægelige og sociale oplysninger. Det kan også være tidligere eller verserende sager mellem parterne ved andre retter. Retten kan træffe bestemmelse om bevisførelse jf. retsplejelovens § 450 b. Det vil normalt være retten, der indhenter oplysningerne.

Har en af forældrene en anmodning om, at retten skal træffe en midlertidig afgørelse om forældremyndighed eller bopæl efter forældreansvarslovens § 26, tager retten på telefonmødet stilling til, hvordan denne anmodning skal behandles.

Det drøftes på telefonmødet også hvilken sagsbehandlingsmetode, der vil være bedst for den pågældende families problemstillinger. Herunder drøftes det, om parterne skal udarbejde processkrifter/påstandsdokumenter. Der tages også stilling til, hvorledes barnets perspektiv skal inddrages, herunder om og på hvilket tidspunkt barnet skal høres, og hvordan dette skal foregå. På mødet er der ligeledes mulighed for at afklare eventuelle sikkerhedsmæssige eller andre særlige forhold.

Det er dommeren, der træffer afgørelse om sagens behandling.

Sagsbehandlingsmåder

Retten kan tilbyde at behandle sagen på følgende måder:

- A. Forberedende møde med medvirken af en børnesagkyndig og mulighed for et yderligere forberedende møde, der straks kan overgå til hovedforhandling
- B. Forberedende møde med medvirken af en børnesagkyndig og mulighed for straks efter at overgå til hovedforhandling
- C. Hovedforhandling uden forberedende møder
- D. Retsmægling

Der afholdes børnesamtaler, som beskrevet nedenfor i afsnit 3. Når der medvirker børnesagkyndig forudsættes det, at den sagkyndige er psykolog med specialistgodkendelse eller erfaring svarende hertil.

A. Forberedende møde med medvirken af en børnesagkyndig og mulighed for et yderligere forberedende møde, der straks kan overgå til hovedforhandling

Der berammes et forberedende møde samt eventuelt et yderligere retsmøde.

Første forberedende møde

I mødet deltager forældrene, dommeren, en børnesagkyndig og forældrenes eventuelle advokater. Der afsættes ca. 2 timer til det forberedende møde, der afholdes i et egnet mødelokale.

Dommeren indleder mødet med at fortælle om mødets formål og forløb. Dommeren fortæller også forældrene, at de har pligt til at tale sandt, hvis de udtaler sig. Parternes foreløbige påstande fastlægges. Herefter stiller den børnesagkyndige spørgsmål til forældrene. Der er ikke tale om egentlige partsforklaringer. Forældrene får mulighed for at fortælle om deres oplevelse af konflikten, hvordan de mener, at den skal løses, og hvordan de oplever deres barns behov.

Den børnesagkyndige vil under mødet typisk få frem, hvad forældrenes syn er på deres fælles barn/børn, hvad der er gået godt i forældrenes samarbejde, og hvad der ikke fungerer. Formålet med dialogen er at finde nogle trædesten for en fremadrettet ordning, der kan fungere bedst muligt ud fra barnets behov. Der kan holdes pauser, så

parterne har mulighed for at tale med deres advokater i enrum, ligesom advokaterne har mulighed for at stille supplerende spørgsmål eller gøre opmærksom på relevante temaer, som med fordel kan inddrages i dialogen for at finde en holdbar løsning for familien.

Den børnesagkyndige og dommeren sørger for, at samtalen foregår i god ro og orden, og at begge forældre bliver hørt og får lejlighed til at kommentere hinandens bemærkninger.

Mulighederne for forligte sagen bliver drøftet, hvorunder den børnesagkyndige giver udtryk for sit syn på barnets perspektiv i sagen. I nogle tilfælde kan dommeren vælge at komme med et oplæg til forlig i sagen. Der bliver ikke udarbejdet notat fra mødet, men vigtige oplysninger fx om udarbejdelse af observationsrapport eller aftale om prøveperiode bliver skrevet i en retsbog.

Bliver sagen ikke forligt på det første møde, vil dommeren og den børnesagkyndige ofte slutte mødet med at aftale tid for evt. børnesamtale og fortælle, hvordan samtalen vil foregå. Endvidere vil det blive drøftet, om der skal indhentes yderligere oplysninger, herunder evt. indhentelse af observationsrapport eller børnesagkyndig undersøgelse.

Det kan også aftales, at parterne i en prøveperiode forsøger andre ordninger, fx at barnet skifter bopæl, eller at en samværsordning ændres. I sager, hvor samværet med den ene forældre har været helt afbrudt i en periode, kan samværet evt. hjælpes i gang under en prøveperiode. Prøveperioden kan give et bedre grundlag for at indgå en aftale eller træffe en afgørelse, som tilgodeser barnets behov for, at der findes holdbare løsninger og konflikterne løses.

Hvis sagen ikke forliges på mødet, aftales der er nyt forberedende møde, når det vurderes, at der fortsat er mulighed for et forlig. Ellers berammes sagen til hovedforhandling.

Der afholdes i perioden mellem det første og andet forberedende møde/hovedforhandling normalt en samtale med barnet/børnene. Der henvises herom til afsnit 3 om børnesamtaler.

Andet forberedende møde, der straks kan overgå til hovedforhandling

Under retsmødet vil den børnesagkyndige uddybe de oplysninger og synspunkter, der fremgår af notatet fra børnesamtale, observationsrapporter og oplysninger om erfaringer fra eventuelle prøveperioder mv. Den børnesagkyndige giver gode råd og forklarer forældrene, hvad der vil være til barnets bedste set ud fra barnets perspektiv. Fokus kommer herved på barnet frem for den indbyrdes konflikt.

I de tilfælde hvor der ikke opnås forlig, afsluttes det forberedende møde, og der afholdes direkte herefter hovedforhandling, hvor den børnesagkyndige normalt ikke deltager.

Hovedforhandlingen afholdes i en retssal af den dommer, der hidtil har behandlet sagen og afholdt børnesamtalen.

Hvis parterne mener, at dommeren har udtalt sig om sagen på en måde, der gør dommeren inhabil, må dommeren tage stilling til, om sagen skal overgå til en anden dommer.

Sagen afsluttes med dom, medmindre parterne indgår forlig efter hovedforhandlingen.

B. Forberedende møde med medvirken af en børnesagkyndig og mulighed for at sagen straks overgår til hovedforhandling.

Der afsættes ca. 3 timer til det forberedende møde, børnesamtale/ børnesamtaler og eventuel hovedforhandling. I retsmødet deltager parterne og deres evt. advokater. Mødet afholdes i retssalen med deltagelse af en børnesagkyndig.

Dommeren indleder retsmødet med at fortælle om retsmødets formål og forløb. Parternes påstande fastlægges, og forældrene afgiver forklaringer. Dommeren kan give den børnesagkyndige adgang til at stille spørgsmål.

Barnet/børnene indkaldes som hovedregel til en børnesamtale på det tidspunkt, hvor forældrene har afgivet deres forklaringer. Barnet/ børnene bør kun indkaldes, hvis det er klart, at der skal finde en samtale sted. Det er normalt 1 ½ time efter retsmødets start. Dommeren afbryder det forberedende møde, og dommeren og den børnesagkyndige går herefter hen i et mødelokale, der er indrettet til børnesamtaler. I indkaldelsen til det forberedende møde er forældrene anmodet om at sørge for, at en person, som barnet

er trygt ved, kommer med barnet til børnesamtalen og går med barnet umiddelbart efter samtalen. Der henvises i øvrigt til afsnit 3 om børnesamtaler.

Efter børnesamtalen drøfter dommeren og den børnesagkyndige sagens videre forløb. Dommeren og den børnesagkyndige vender tilbage til retssalen, hvor retsmødet med deltagelse af forældrene og deres advokater fortsætter. Den børnesagkyndige gengiver herefter mundtligt hovedindholdet af børnesamtalen og indtrykket af barnet. Det er som udgangspunkt den børnesagkyndige, der udarbejder notat fra samtalen. Dette kan efter omstændighederne undlades, hvis sagen forliges.

Parterne spørges, om der er grundlag for en forligsmæssig løsning, eller om sagen skal afgøres ved dom, eventuelt efter indhentelse af yderligere oplysninger. Hvis parterne mener, at der er grundlag for en forligsmæssig løsning, vil dommeren på det foreliggende grundlag søge at forlige sagen. Er parterne ikke indstillet på at forlige sagen, overgår sagen til hovedforhandling.

Hvis parterne mener, at dommeren har udtalt sig om sagen på en måde, der gør dommeren inhabil, må dommeren tage stilling til, om sagen skal overgå til en anden dommer.

Parterne får mulighed for at procedere sagen, hvorefter sagen optages til dom. Såfremt der er behov for at indhente yderligere oplysninger, skal parterne have mulighed for at komme med bemærkninger, inden sagen afgøres.

Det bemærkes, at denne fremgangsmåde også kan anvendes, selvom der ikke skal afholdes børnesamtale, hvis det ud fra en konkret vurdering findes hensigtsmæssigt.

C. Hovedforhandling uden forberedende møde

Hovedforhandlingen indledes med, at parternes påstande bliver fastlagt. Der vil normalt ikke være nogen forelæggelse, da dommeren inden hovedforhandlingen har læst sagens dokumenter. Forældrene afgiver herefter forklaring. Efter at forældrene har afgivet forklaring, er der mulighed for at procedere sagen. Advokaterne frafalder - af hensyn til forældrenes fremtidige indbyrdes forhold - ofte at procedere sagen.

I nogle sager vil der inden hovedforhandlingen være afholdt børnesamtale. I de fleste sager vil der efter parternes forklaring blive afholdt børnesamtale, hvis barnet har den fornødne alder hertil. Børnesamtalen afholdes enten samme dag eller på et senere tidspunkt. Der henvises i øvrigt til afsnit 3 om børnesamtaler.

Retten vil også kunne træffe bestemmelse om indhentelse af yderligere oplysninger herunder observationsrapport eller børnesagkyndig undersøgelse. Parterne skal i så fald have mulighed for at komme med bemærkninger, inden sagen afgøres.

Dommeren kan fremkomme med et forligsforslag/en tilkendegivelse om sagens resultat. Opnås forlig ikke, optages sagen til dom.

D. Retsmægling

Retsmægling forudsætter, at forældrene er enige om at medvirke. Retsmægling kan bruges i sager om forældremyndighed og bopæl, men er også aktuel i sager om eksempelvis samvær, eller hvor konflikten reelt drejer sig om økonomiske forhold eller den fælles bolig. Også i sager, hvor forældrene ikke står langt fra hinanden, men blot ikke kan nå det sidste stykke, kan retsmægling være særlig relevant. Retsmægling har i forhold til forældrenes fremtidige samarbejde den fordel, at de under en retsmægling beholder ejerskabet til konflikten og oplever selv at kunne nå frem til en aftale.

En familieretlig sag kan - som andre sager - overgå til retsmægling også på et senere tidspunkt under sagens forløb; eksempelvis når en børnesagkyndig erklæring eller en observationsrapport foreligger.

Overgår en sag til retsmægling allerede efter telefonmødet, er det hensigtsmæssigt, at det i retsbogen på grundlag af advokaternes/parternes oplysninger anføres, hvad konflikten drejer sig om, ligesom påstande bør angives, og om der verserer eller har verseret samværssager, sager efter serviceloven, straffesager eller om der er andre særlige problemstillinger.

Det kan på grund af barnets ret til at udtale sig, jf. FN's børnekonvention artikel 12, overvejes at afholde børnesamtale i sager, der overgår til retsmægling, i samme omfang som i øvrige sager. Spørgsmålet bør afklares under telefonmødet. Børnesamtalen afholdes af en børnesagkyndig med deltagelse af den dommer, som skal behandle sagen

under en eventuel senere hovedforhandling, hvis retsmæglingen ikke afslutter sagen. Samtalenotatet sendes til parterne og følger med sagens bilag til retsmæglingen. Retsmægler bør ikke deltage i børnesamtalen, da balancen i forholdet mellem de oplysninger/indtryk, som henholdsvis sagens parter og retsmægler besidder, da forskydes. Dette gælder også for den børnesagkyndige, der eventuelt deltager under retsmæglingen.

Retsmægler tilrettelægger retsmæglingens forløb i samarbejde med parterne. Det bør dog allerede under telefonmødet - og dermed før retsmægler er udpeget - afklares, om den børnesagkyndige skal deltage under retsmæglingen. Det er således retten, der med henblik på at opnå forlig, kan udpege en børnesagkyndig til at afholde en samtale med parterne, jf. retsplejelovens § 450 a, 2. punktum.

Den børnesagkyndiges rolle under retsmæglingen fastlægges af retsmægler i forening med parterne, således at der ikke undervejs opstår tvivl om den børnesagkyndiges rolle.

Der kan også i forbindelse med en retsmægling aftales en prøveperiode, hvor eksempelvis en ændret ordning om bopæl/samvær eller en aftale om en ændret kommunikationsform afprøves. En prøveperiode efterfulgt af et opfølgende mæglingsmøde, hvor en aftale evalueres og tilpasses, kan give parterne et bedre og mere sikkert grundlag for at indgå en endelig aftale.

Valg af sagsbehandlingsmåde

Sagsbehandlingen beskrevet under punkt A er særlig velegnet, hvor det er relevant at parterne får tid til refleksion, eller hvor der er behov for en prøveperiode. Tiden mellem de to møder skal udnyttes konstruktivt til at finde holdbare løsninger, der kan forebygge fremtidige konflikter. Denne sagsbehandlingsmåde er særligt relevant, hvor omstændighederne eller parternes forhold taler for, at den børnesagkyndige spiller en aktiv rolle i processen. Der medvirker altid børnesagkyndig, også selvom sagen drejer sig om børn under 6 år, hvor der normalt ikke afholdes børnesamtale.

Sagsbehandlingen beskrevet under punkt B er navnlig relevant, hvor parterne foretrækker en samlet og koncentreret behandling i et møde. Børnesamtalen afholdes som regel samme dag som hovedforhandlingen, så familien kun skal møde i retten én gang. Denne sagsbehandlingsmåde er primært relevant, når barnet har en alder, hvor

der skal afholdes børnesamtale. Der kan i nogle tilfælde være et konkret behov for, at en børnesagkyndig medvirker, også selvom der ikke skal afholdes børnesamtale.

Den under punkt C beskrevne sagsbehandling er navnlig relevant, hvis forældrene foretrækker en hovedforhandling uden mulighed for forudgående drøftelser. Der medvirker således kun børnesagkyndig i forbindelse med afholdelse af en eventuel børnesamtale. Denne sagsbehandlingsmåde er endvidere relevant, hvor der er et højt konfliktniveau eller trusler om vold, hvor den ene part er udrejst eller ikke har fast bopæl eller har alvorlige personlige problemer. Dommeren har efter retsplejelovens § 268 pligt til at mægle forlig i en retssag. Dette kan dog undlades, hvis det på forhånd må antages, at forligsmægling vil være forgæves.

Sagsbehandlingen beskrevet under D kan være særlig relevant, hvor forældrene på forhånd er indstillet på at søge en forligsmæssig løsning, eller hvor konflikten reelt drejer sig om andre spørgsmål end forældremyndighed og bopæl; eksempelvis spørgsmål om samvær, økonomiske forhold eller forældrenes indbyrdes kommunikation. Også i sager, hvor forældrene ikke står langt fra hinanden, men ikke selv kan nå det sidste stykke, kan retsmægling være særlig relevant. Selvom forældrene tidligere forgæves har forsøgt at forlige sagen, kan det stadig være relevant at forsøge at nå frem til en aftalt løsning med bistand af en retsmægler. Forældrene har under en retsmægling større indflydelse på processen og har mulighed for at arbejde med forskellige løsningsforslag, herunder i forbindelse med en prøveperiode. I forhold til forældrenes fremtidige samarbejde har det den fordel, at forældrene beholder ejerskabet til konflikten og oplever selv at kunne nå frem til en aftale. Endvidere skaber dialogen i sig selv grobund for et bedre samarbejde.

3. Børnesamtaler til belysning af sagen, herunder udarbejdelse af notat og evt. deltagelse af bisidder for barnet

Det fremgår af forældreansvarslovens § 34, at barnet skal inddrages under en sag om forældremyndighed, barnets bopæl eller samvær, så dets perspektiv og eventuelle synspunkter kan komme til udtryk. Dette kan ske ved samtaler med barnet, børnesagkyndige undersøgelser eller på anden måde, der belyser barnets perspektiv. Forpligtelsen til at inddrage barnet direkte i sagen gælder ikke, hvis det må antages at være til skade for barnet, eller hvis det må anses for unødvendigt efter sagens omstændigheder.

Af lovens § 5 fremgår desuden, at der i alle forhold vedrørende barnet skal tages hensyn til barnets egne synspunkter alt efter alder og modenhed.

Der afholdes normalt en børnesamtale med børn over 6-7 år, medmindre der konkret er grundlag for at undlade dette. Børnesamtalen kan undlades, hvis der for nylig er afholdt en anden børnesamtale, der er dækkende, eller hvis barnet ikke er aldersvarende udviklet eller af andre grunde ikke kan eller bør deltage i en samtale. Konkrete forhold – særligt hvor flere søskende skal høres – kan være anledning til at tilbyde også et yngre barn en samtale. Dommeren træffer i alle tilfælde efter samråd med parterne afgørelse om, hvorvidt der skal afholdes børnesamtale.

Forud for afholdelsen af børnesamtalen skal parterne som udgangspunkt orienteres om samtalens karakter og betydning. Dette kan eventuelt ske ved udlevering af en skriftlig vejledning. Der er udarbejdet skriftlige vejledninger, som retter sig henholdsvis til forældre og børn.

Tidspunktet for børnesamtalen, herunder på hvilket stadie af sagen, den skal afholdes, aftales så vidt muligt under telefonmødet. Der afsættes minimum 1 time til en samtale, inklusive drøftelser mellem den børnesagkyndige og dommeren før og efter samtalen. Skal flere søskende høres, afsættes der mindst 1 time til det først barn og mindst 30 minutter til hvert af de efterfølgende. Efter en konkret vurdering kan der afsættes mere eller mindre tid.

Børnesamtalen afholdes af en børnesagkyndig. Den dommer, der skal afholde en eventuel hovedforhandling i sagen, deltager i samtalen. Den børnesagkyndige skal inden

børnesamtalen gøre sig bekendt med alle sagens dokumenter herunder også parternes forklaringer, hvis den børnesagkyndige ikke selv har påhørt disse.

Retten sørger for, at børnesamtalen afholdes i egnede rammer, og at der er egnede ventefaciliteter til rådighed. Der er ved retterne indrettet særlige samtalelokaler, hvor der er taget hensyn til, at de børn, der kommer til en børnesamtale, er i alderen fra 6 år til 17 år. Barnet vil ofte blive fulgt til samtalen af den forælder, som det på dagen har ophold hos. Hvis børnesamtalen foregår i umiddelbar forlængelse af et retsmøde med parterne, skal retten i indkaldelsen anmode parterne om at sørge for, at en person, som barnet er tryk ved, kommer med barnet til børnesamtalen og går med barnet umiddelbart efter samtalen. Hvis barnets tarv tilsiger det, kan samtalen afholdes et andet sted end i retsbygningen, fx i barnets institution eller i hjemmet.

Dommeren indleder børnesamtalen med i et for barnet forståeligt sprog at redegøre for formålet med samtalen og dommerens rolle. Endvidere fortæller dommeren barnet, at der er pligt til at udarbejde notat om samtalen, som forældrene får tilsendt, men at retten – såfremt afgørende hensyn til barnet taler herfor - kan undtage dele af notatet ved fremsendelsen til forældrene. Dommeren oplyser også barnet om, at samtalen er et tilbud, og barnet frit kan vælge om det vil deltage. Dommeren er i samråd med den børnesagkyndige ansvarlig for, at samtalen afholdes på en måde, som ikke belaster barnet unødigt, og som er egnet til at vække barnets tillid og lyst til at deltage i samtalen. Dommeren afgør i samråd med den børnesagkyndige, om søskende skal høres hver for sig eller sammen.

Der er efter retsplejelovens § 450 d mulighed for, at barnet har en bisidder med til børnesamtalen. Børns Vilkår tilbyder at stille en bisidder til rådighed uden betaling. Hvis barnet har en bisidder, skal dommeren sikre sig, at vedkommende er uvildig og uafhængig af sagens parter.

Samtalen afsluttes med, at barnet spørges, om der er mere barnet vil tale om. Der foretages en kort gennemgang af, hvad der kommer til at stå i referatet, og barnets indsats påskønnes. Referat af samtalen udarbejdes som udgangspunkt af den børnesagkyndige. Referatet bør også indeholde den børnesagkyndiges samlede indtryk af barnet og samtalens forløb for at kunne vurdere de udtalelser, som barnet er kommet med, da særligt yngre børns udsagn skal forstås i lyset af deres alder og udviklingstrin.

Det skriftlige referat af børnesamtalen sendes af retten til parternes advokater. Hvis afgørende hensyn til barnet taler herfor, kan orienteringen til parterne om, hvad barnet har sagt eller dele heraf, undlades jf. retsplejelovens § 450 c, stk. 3, in fine. Beslutningen om hel eller delvis fortrolighed skal tilføres retsbogen.

I de helt særlige tilfælde, hvor en udeladt oplysning vurderes at være af væsentlig betydning for sagens resultat, vil der kunne udfærdiges et notat til sagen indeholdende også den fortrolige del af samtalen, som parterne i givet fald ikke gøres bekendt med, jf. retsplejelovens § 255 a, stk. 1.

Det tilstræbes, at byretten under en sag kun afholder én børnesamtale med hvert barn. Afhængigt af barnets ønske kan retten eventuelt tilbyde flere samtaler. Det kan også være relevant, hvis sagen har været udsat på en prøveperiode.

4. Børnesagkyndige erklæringer, observationsrapporter og sagkyndig erklæring om forældrene

Af retsplejelovens § 450 b fremgår, at retten i sager om forældremyndighed eller barnets bopæl kan træffe bestemmelse om bevisførelse, herunder om tilvejebringelse af børnesagkyndige erklæringer og sagkyndige erklæringer om forældrene. Dette sker som udgangspunkt ved, at retten anmoder en børnesagkyndig om at udarbejde en børnesagkyndig erklæring, en observationsrapport eller en sagkyndig erklæring om forældrene.

Børnesagkyndig erklæring

I en børnesagkyndig erklæring søges det belyst, hvem af forældrene, der – henset til barnets almene og eventuelle særlige behov – antages at være bedst egnet til at varetage omsorg og ansvar for barnet fremover. Forældrenes evne til at samarbejde til barnets bedste er et aspekt heraf, herunder om forældrenes uenigheder og eventuelle konflikter er så voldsomme, at barnet lider under det.

I den forbindelse rettes fokus mod såvel barnets behov som forældrenes muligheder for at varetage disse. Barnets behov vedrører både de almene behov for fysisk omsorg, sikkerhed, pleje med videre, og barnets udviklings- og tryghedsbehov. Disse psykologiske behov er et væsentligt grundlag for barnets kognitive, emotionelle og sociale trivsel og funktion.

Den børnesagkyndige beskriver og forholder sig til væsentlige aspekter af barnets og forældrenes forhold, bl.a.

- barnets udviklingsniveau emotionelt, socialt og færdighedsmæssigt
- forældrenes muligheder for at forstå og imødekomme barnet – herunder barnets almene og eventuelle særlige behov
- forældrenes muligheder for at samarbejde herom – herunder deres mulighed for se og forvalte barnets behov for kontakt med den anden forælder
- samspilsformer og relationer mellem forældre og barn og eventuelle andre centrale omsorgspersoner

Den børnesagkyndige skal søge at **se tingene fra barnets perspektiv** og kan herunder gøre sig overvejelser om barnets fremtid i forskellige scenarier.

Behov og livssituation kan være meget forskellig fra barn til barn, og enkelte aspekter (forældres alkoholproblemer, forældres psykiske fremtræden, et barns særlige behov ol.) kan træde i forgrunden i undersøgelsen.

Et gennemgående aspekt i forbindelse med den børnesagkyndige erklæring er barnets tilknytning til forældrene og andre (fx bedsteforældre, skolekammerater). Barnets emotionelle bånd til centrale omsorgspersoner antages at være afgørende for dets fremadskridende personlighedsudvikling, og brud heri kan medføre alt fra forbigående forstyrrelse af udviklingen (sorgreaktioner) til længerevarende udviklings- og trivselsproblemer (ringe social funktion, emotionelle reaktioner, depression). Tilknytningsaspekter antages at være mere væsentlige i en bopælsbetragtning end den almene, ydre omsorg.

En børnesagkyndig erklæring er navnlig relevant, når der er usikkerhed om forældres evne til at forstå og imødekomme barnets grundlæggende behov, herunder hvis barnet ses at have særlige behov, eller hvis én eller begge forældre har særlige personlige vanskeligheder og er eller forekommer psykisk påfaldende.

Som grundlag for udarbejdelse af den børnesagkyndige erklæring vil den børnesagkyndige have samtaler med forældrene hver for sig og eventuelt sammen, foretage observationer af forældrene sammen med barnet, have samtaler med barnet og indhente relevante oplysninger. Når det er besluttet, at der skal udarbejdes en børnesagkyndig erklæring, sender retten sagens bilag og en retsbog til den børnesagkyndige med anmodning om at udføre opgaven. Det er ofte hensigtsmæssigt, at der foreligger et skriftligt opdrag. Det kan også være hensigtsmæssigt at angive en tidsramme for opdraget.

Observationsrapport

I sager, hvor en børnesagkyndig erklæring ikke er påkrævet, eller det er usikkert om der er behov herfor, kan retten anmode en børnesagkyndig om at udarbejde en observationsrapport.

En observationsrapport vil være relevant, hvor parterne og barnet ikke synes at afvige fra normalområdet, men der alligevel udestår et eller flere af nedenstående forhold

- behov for at belyse et mindre barns perspektiv
- modstridende påstande fra forældrene
- usikkerhed om en forælders evne til at drage tilstrækkelig omsorg for barnet (indenfor normalområdet)
- enkeltstående, dramatiske hændelser som har påvirket tilliden mellem forældrene, eventuelt sat samvær i stå
- behov for at belyse forhold hos forældrene eller usikkerhed om muligheden for at genskabe tillid mellem forældrene
- behov for at skabe grundlag for samvær med et barn, der ikke har set en forælder i noget tid

Observationer kan komme på tale i forlængelse af forberedende retsmøder og hovedforhandlinger. I tilfælde hvor den børnesagkyndige ikke har hørt parternes forklaringer, bør der udarbejdes et præcist opdrag til den børnesagkyndige.

Den børnesagkyndige afholder som udgangspunkt (medmindre den børnesagkyndige har medvirket i forberedende møde eller hovedforhandling) en indledende samtale med forældrene sammen, hvorefter forældrene aflægges besøg, almindeligvis 1 - 2 gange hos hver, gerne i starten og i slutningen af barnets ophold hos dem eller efter et andet relevant observationsdesign. Der tales eventuelt med barnet alene i forbindelse med barnets ophold hos forældrene.

Den børnesagkyndige fremkommer i observationsrapporten med beskrivelser af de foretagne observationer og hvilke indtryk disse efterlader, ligesom eventuelle samtaler med barnet gengives. Observationsrapporten afsluttes med nogle samlede betragtninger. Den børnesagkyndige kan dog ikke fremkomme med andre og videre betragtninger, end de foretagne observationer giver belæg for.

Sagkyndig erklæring om forældrene

En sagkyndig erklæring kan være relevant, hvis der entydigt synes at være forhold hos den ene eller begge forældre, der skal oplyses bedre, og der ikke er behov for en børnesagkyndig erklæring. Der kan f.eks. være tale om, at den ene af forældrene fremtræder eller beskrives psykisk påfaldende, har misbrugsproblemer eller udviser samværschikane.

Undersøgelsen retter sig mod forælderen evne til at tage vare på omsorg og ansvar for barnet som bopælsforælder, herunder om forælderen har personlighedsmæssige eller kognitive vanskeligheder, som vil vanskeliggøre varetagelsen af forældremyndighed eller bopæl. Det kan ske ved samtaler, observationer og psykologisk testning.

Når retten anmoder en sagkyndig om at udarbejde en sådan sagkyndig erklæring, bør retten oplyse de forhold, der har givet anledning til behovet for erklæringen. Oplysningerne kan fremgå af en retsbog, eller retten kan drøfte det med den sagkyndige. Det er hensigtsmæssigt, at der foreligger et skriftligt opdrag.

Efter retten har indhentet oplysninger som nævnt ovenfor, får parterne disse tilsendt. Oplysningerne indgår i den videre sagsbehandling, som beskrevet ovenfor i afsnit 2. Oplysningerne vil således kunne kvalificere grundlaget for en afgørelse i sagen eller danne grundlag for et forlig i sagen.